

אורי דסברג

מצורע בזמננו**ראשי פרקים**

- א. דיני צרעת נוהגים אף בימינו
- ב. למה לא שמענו על כך?
- ג. כהן מיוחס
- ד. בקיאותו של הכהן
- ה. הצורך בבגדי כהונה
- ו. ראיית חכמים מראש

⌘ ⌘ ⌘

א. דיני צרעת נוהגים אף בימינו

מיוחדות הן פרשות תזריע ומצורע במסגרת פרשות חומש ויקרא, ובמיוחד שונות הן מהראשונות שבהן (ויקרא, צו ושמיני), שהן עוסקות בהלכה בת ימינו, בעוד שקודמותיה מתקיימות רק בזמן שבית המקדש קיים. קביעה זו נשמעת אולי מוזרה, אך כך הם דברי הרמב"ם (הל' טומאת צרעת יא,ו): "טהרת מצורע זו נוהגת בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית."

המקור לקביעה זו הוא בירושלמי (סוטה פ"ב ה"ב):

תני, אמר רבי יודה: שבתיה היתה, והלכתי אחר רבי טרפון לביתו. אמר לי: יהודה בני, תן לי סנדל. ונתתי לו, ופשט ידו לחלון ונתן לי ממנה מקל. אמר לי: יהודה בני, בזו טיהרתי שלשה מצורעין. ולמדתי בה שבע הלכות, שהיא... ומטהרין בפני הבית ושלא בפני הבית, ומטהרין בגבולין.

כשם שר' טרפון היה כהן, כך מצויים כהנים גם בימינו המקיימים מצוות שונות של כהונה - נשיאת כפיים, פדיון הבן, האכלת תרומה טמאה לבהמותיהם ועוד - ואין סיבה לכאורה שלא יקיימו גם מצוה זו של הסגרת המצורע והחלטתו, גם אם בשל העדר בית מקדש בימינו לא ניתן יהיה לטהרו כמצווה עלינו בתורה.

ב. למה לא שמענו על כך?

ואם כך צודק ר' ישראל הלוי בפירושו אוצר-נחמד על הכוזרי (ג,מט) באומרו: "ואנחנו לא שמענו זה מעולם, ולא ראינו מי שכתב בשום חיבור שינהוג דין זה של מצורע וטהרתו בזמן הזה ואפילו בחו"ל... שהרי המצורע חייב

בפריעה ופרימה ועוטה על שפם והוא מצות עשה... וכן אסור בתשמיש המיטה על כל פנים בימי ספרו... ואם כן למה עזבו זאת המצוה בזמן הזה?! ומעין זה תמה גם ר' ישראל ליפשיץ, בעל הפירוש תפארת-ישראל על המשניות, בסוף הקדמתו למסכת נגעים (הנקראת מראה-כהן).

אבל אם כך הוא הדבר, עולה תמיהה גדולה עוד יותר: לא רק שלא שמענו על קיום דיני מצורע בימינו, אלא שלכאורה היינו אמורים לשמוע על דין זה לא אחת ולא שתיים, והוא כאשר כהן פולט מפיו, ספק בצחוק ספק ברצינות, שכתם מסויים שהוא רואה על בשרו של אדם הוא צרעת. מרגע שיוציא משפט כזה מפיו, שוב לא תהיה לאדם זה תקומה, ויאלץ מעתה ועד עולם לנהוג כל דיני מצורע.¹

ודבריו של תלמיד רבינו יחיאל מפריש על מסכת מועד-קטן (טו, א) נשמעים על רקע זה תמוהים עוד יותר, שכן הוא קובע: "ומצורעין של עכשיו מותרין בכל דבר, שאין טמאין על פי כהן. ואמרין שטומאה וטהרה של מצורע תלויה בפי כהן" - אדרבה, היות דיני המצורע תלויים בפיו של הכהן אמורה היתה להקשות שבעתים את מצבו של המצורע בימינו, ולא להביא לידי כך ש"מצורעין של עכשיו מותרין בכל דבר."

אמנם מסוגיית הגמרא בברכות ה,ב עולה שלא כל דיני המצורע המפורטים במקרא מחייבים גם בימינו. בגמרא שם:

אמר רבי יוחנן: נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה. ונגעים לא?! והתניא: כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו - אינן אלא מזבח כפרה! - ואי בעית אימא: הא לן והא להו.

התוספות שם הביאו את פירושו של רש"י, שאצל "בני ארץ ישראל, שצריכין שילוח חוץ לשלשה מחנות, לא הווי יסורין של אהבה." ועל כך תמהו התוספות: "ותימא, דשילוח מחנות לא היה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ובתי ערי חומה; ובימי האמוראין לא היה היובל נוהג... והיאך היה מדבר ר' יוחנן מדבר שלא היה נוהג בימיו?!" משום כך מביאים התוספות, שבכל זאת בארץ ישראל נחשבו הנגעים ליסורים שאינם של אהבה, כיון ששם היו נוהרים בדיני טומאה, דבר שבכל זאת הקשה שם על חיי המנוגעים.

1. שאלה דומה עולה מדי פעם בקידושי שחוק, וכן בבעל המקנא לאשתו ושוכח למחול לה על קינויו, שבסופו של דבר כשהיא נסתרת עם האדם שמפניו קינא לה בעלה, היא נאסרת על בעלה ללא יכולת תקנה, שכן אין בידינו מי סוטה לטהרה.

על כל פנים נמצאנו למדים שלהלכות מצורע יש השלכות גם בימינו, והכיצד לא נתקלנו בהן מעולם?

ג. כהן מיוחס

תירוץ אחד, ואשר לו רמז ר' ישראל ליפשיץ, הוא שלדיני מצורע זקוקים אנו לכהן מיוחס, ולא די לנו בכהן שאנו יודעים שהוא כהן רק על פי חזקתו. מפורשים הדברים ברמב"ם בהל' תרומות (ז, ט):

המצורע הרי הוא כמי שטומאה יוצאה עליו מגופו, והוא שיטמא אותו **כהן מיוחס**. אבל קודם שיטמאנו הכהן - טהור הוא.

במילים אלו נתלה הרדב"ז בפירושו לרמב"ם שם: "ומזה הטעם אין טומאת נגעים נוהגת בזמן הזה, שהרי טהרת המצורע נוהגת בארץ ובחול"ל בפני הבית ושלא בפני הבית. אלא ודאי מה שלא נהגו בה, מפני שאין עתה בינינו כהן מיוחס." עובדה זו, שאין בינינו כהנים מיוחסים, כבר נקבעה ע"י הרמב"ם בהל' איסורי ביאה (כ, א): "כל כהנים בזמן הזה בחזקה הם כהנים ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול, והוא שתהיה תרומה של דבריהם. אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחס." דהיינו: לצורך דיני דאורייתא לא די לנו בחזקה של הכהן, אלא זקוקים אנו לתעודות, וכפי שעולה ממסקנת הסוגיה בכתובות כד, ב: "וכי מסקינן מתרומה ליוחסין - בתרומה דאורייתא, בתרומה דרבנן לא מסקינן." אמנם הכהנים נושאים כפיהם, ולכאורה בברכתם נושאים שם שמים לבטלה, אבל ברכות אף הן מדרבנן, ובדרבנן סמכינן אחזקה.

כהן מיוחס יחזור אלינו רק בימות המשיח, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' מלכים יב, ג): "בימי המלך המשיח, כשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל, יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו... ובני לוי מטהר תחילה ואומר: **זה מיוחס כהן**, וזה מיוחס לוי, ודוחה את שאינן מיוחסין לישראל."

ד. בקיאותו של הכהן

שאלנו: הכיצד לא נתקלנו מעולם בשאלה של כהן שבחוק או ברצינות קבע שכתם מסויים הרי הוא צרעת? אולם ההלכה היא שלא די באמירתו של כהן, אלא אמירה זו חייבת להיות מגובה בידע ובמומחיות. הדבר עולה מתוך המשנה בנגעים ג, א:

הכל כשרים לראות את הנגעים, אלא שהטומאה והטהרה בידי כהן. אומרים לו: "אמור 'טמא'! והוא אומר: "טמא"; "אמור 'טהור'! והוא אומר: "טהור".

וכך נאמר גם בספרא בפרשת מצורע (ז,ה) :

"זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולשאת ולספחת ולבהרת." מנין אתה אומר כהן שבקי בנגעים אבל לא בנתקים, בנתקים אבל לא בקרחות בקרחות אבל לא באדם, באדם אבל לא בבגדים בבגדים אבל לא בנתקים - לא יראה את הנגעים, עד שיהא בקי בהם ובשמותיהם? ת"ל "זאת התורה, ולצרעת ולשאת ולצרעת הבגד וכו'." "ולהורות" - ... חנניה בן חכינאי אומר: ולמה בא 'להורות'? מלמד שאינו רואה את הנגעים עד שיורנו רבו.

הוראת הרב מחייבת לא רק שנות לימוד ושימוש ארוכות, אלא גם כדברי רב בירושלמי חגיגה (פ"ב ה"א): "אין אדם רשאי לומר דבר כנגד רבו, אלא אם כן ראה או שימש. כיצד הוא עושה? בתחילה רבו פותח לו ראשי פסוקים ומסכים." כל הוראה של כהן המסגירה מצורע או מחליטה אותו עשויה אפוא להתבטל מיידי, כיון שאפילו אם נמצא כהן שלמד ושנה הלכות מצורע מפי מאן דהו, עדיין רבו אינו מסכים עמו.

ה. הצורך בבגדי כהונה

דרך נוספת לנטרל את יישומן של הלכות מצורע בימינו היא הקביעה שהכהן המטמא חייב בעת שהוא מטמא את המצורע להיות לבוש בבגדי כהונה. כך עולה מדרשת הגמרא ביומא מג,א, הזורשת מהפסוק בפרה אדומה "וכבס בגדיו הכהן" (במדבר יט,ז), שעל הכהן להיות "בכיהונו", ופירש רש"י: "האי כהן קרא יתירא הוא, דלא הווה ליה למיכתב אלא וכבס בגדיו וגו' ואנא ידענא דאהא דאיירי ביה קאי. אלא למסמך כהן אבגדיו, כלומר: שבבגדי כהונה נעשית, ולא בבגדי חול." ומכאן למדנו על פרה הנעשית לדורות שצריכה בגדי כהונה. ר' יעקב עמדין קובע שהוא הדין לגבי הכהן המטמא את המצורע - עליו להיות לבוש באותה שעה בבגדי כהונה; ואם לאו, אין במעשיו מאומה.

ו. ראיית חכמים מראש

הרעיונות שהועלו עד כה כבר נכתבו בתשובות ובמאמרים שונים שנכתבו על נושא זה.² הקושי שבכל אחת מתשובות אלו עולה מעצמו: וכי איננו סומכים על מעשי הכהנים בזמננו, ואפילו לצורכי דאורייתא? האמנם קביעת כהן שוטה

2. ר' יעקב עמדין, שו"ת שאילת-יעבץ ח"א סי' קלו-קלח; ר' חנוך הניך ב"ר יוסף דוד מאיר טייטלבוים, שו"ת יד חנוך סי' מט; הרב מנחם מנדל כשר, תורה שלמה, מילואים לפר' שמות סי' יח.

פסולה בדיעבד, הגם שלא למד תורה זאת מרבו: ההיקש מדיני פרה אדומה שבה זקוק הכהן לבגדי כהונה, אל הדינים שאנו עוסקים בהם אינו כה ברור ופשוט. חוזרת אפוא התמיהה על העדר דיני מצורע בימינו.

נראה שבתקופה מן התקופות ראו חכמים את הקושי שעלול לצמוח מאמירה סתמית של כל כהן, ועל כן מראש באו וקבעו, שכל מראה נגע שייראה מעתה ועד לביאת גואל איננו מראה נגע של צרעת. היכן אמרו זאת חכמים? בפסיקתא זוטריתא (מדרש לקח טוב) על שמות ד, ו מביא מחברו, רבי טוביה ב"ר אליעזר (חי במאה הי"א, בתקופת בעלי התוספות, בעיר קסטוריא - Kastoria - בבולגריה):

ידו של משה רבינו לא נטמאת, לפי שאין טומאה לנגע אלא ע"פ כהן.

וכן אמר ר' יוחנן: משחרב בית המקדש אין טומאה ממצורע.

דברים אלו של ר' יוחנן לא נרשמו בשום מקור חז"לי אחר. העדות עליהם איננה במדרשי חז"ל, אלא בפירוש של אחד הראשונים,³ הלא הוא אותו ר' טוביה. אולם כבר יש המניח⁴ שהיו מדרשי חז"ל שאבדו מאיתנו, אך עדיין היו בידי הראשונים. אך דברים אלו של ר' יוחנן סותרים לכאורה את דבריו בברכות, שהובאו לעיל, שבארץ ישראל נגעים אינם יסורים של אהבה, ופירשו רש"י והתוספות: מכיון שהם מביאים בעקבותיהם הרחקות ודינים מחמירים ביותר בנושאי טומאה וטהרה. והלא ר' יוחנן הוא זה שאומר כאן שמשחרב בית המקדש אין טומאה ממצורע?

עלינו לומר אפוא שר' יוחנן בדברים אלו - "משחרב בית המקדש אין טומאה ממצורע" - קבע מראש שכל נגע שיהיה, איננו ולא יהיה נגע של צרעת. בכך ביטל ר' יוחנן מראש כל קביעה של כהן, ומעתה ועד ביאת גואל לא יוכל להיות אדם מצורע. ואולי עשה זאת דווקא בראותו שמדובר ביסורים שאינם יסורים של אהבה.

דמיון מה יש בדבר זה לנושא קידושו של כל חודש בתקופתנו, קידוש שמעיקרו כבר נעשה ע"י בית הדין הגדול בארץ ישראל בזמן שעוד ישב בירושלים, כדברי הרמב"ם בספר המצוות מ"ע קנג.

3. ניתן לשער שהקטע האמור נכתב בין השנים 1107-1091, שכן בפרשת שמות (ג,כ) הוא מזכיר בספרו את התאריך "ד' אלפים תתנ"ז שהיא שנת י"ב למחזור רנ"ו", ובפרשת יתרו (יט,א) כתב: "וזה לנו עתה אל"ט, שהיא ד' תתס"ו לעולם, ולא עוד שאנו מונין למלכות יונים איתנ"ז".

4. ראה שו"ת יד חנוך, שם. ובתשובתו זו הביא דוגמאות נוספות לכך.